

Трибуна Молодого Вченого

УДК 347.94 (477)

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i1.2096>**П. Прохоров,**аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
суддя
Київського районного суду міста Одеси**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РОЗГЛЯДУ
І ВИРІШЕННЯ СПРАВ ПРИСЯЖНИМИ
У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УКРАЇНІ**

Окреме провадження, як особлива форма цивільного судочинства, має на меті встановлення певних юридичних фактів. Детальна процедура розгляду справ у порядку окремого провадження регламентована розділом IV ЦПК України. Саме під час розгляду справ в окремому провадженні суд у визначених законом випадках зобов'язаний розглядати справу не одноособово, а із залученням присяжних. Так, відповідно до ч. 4 ст. 293 ЦПК України, справ, що стосуються: обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи безвісно відсутньою чи оголошення її померлою, усиновлення, надання особі психіатричної допомоги в примусовому порядку; примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу суди розглядають за участю одного судді та двох присяжних. Участь присяжних під час розгляду визначених категорій справ окремого провадження зумовлена соціальною важливістю таких справ.

Дослідженням вирішення справи суддею одноособово, а також за участю присяжних, та доцільності

існування такого інституту займають досить багато науковців, до яких можна віднести: В.В. Городовенка, С.О. Іваницького, В.М. Коваль, О.В. Колісник, В.В. Комарова, Л.А. Кондратьєву, І.Є. Марочкіна, Л.М. Москвич, І.О. Русанову, Л.В. Сапейко, О.О. Сидорчук, В.П. Тихого, С.Я. Фурсу, М.М. Ясинка та інших.

Метою статті є визначення особливостей суду присяжних в Україні в розрізі функцій, що притаманні класичній моделі суду присяжних.

Практика розгляду судами цивільних справ за участю присяжних є досить поширеною у світі. Так, у світі існують дві основні моделі інституту присяжних: англо-американська (класична) та континентальна системи [1, с. 134]. Однак якщо поглянути ширше на це питання, то залучення присяжних до розгляду справи є однією із форм залучення неспеціаліста до прийняття юридичних рішень. У своєму дослідженні непрофесійної участі у судовому розгляді Дж. Джексон і Н. Ковальов (Jackson J., Kovalev N.) дотримуються ширшого підходу до прийняття юридичних рішень не тільки суддями, зокрема до таких форм відносяться:

1) власне класична модель суду присяжних, характерна для країн загального права, де під час обговорення присяжні ізольовані від судді, однак судді все ще відіграють важливу роль, головуючи в судовому засіданні, вирішуючи питання щодо допустимості доказів, надаючи настанову присяжним щодо закону перед видаленням присяжних до нарадчої кімнати;

2) змішані суди (mixed tribunals або mixed juries), де нарівні із суддями справу розглядають представники з народу, що є ознакою континентальної моделі суду присяжних. Класична німецька модель суду шоффенів включає професійного суддю та двох засідателів, хоча кількість та склад залежать від серйозності справи та можливого покарання. Французька модель спільних судів також включає професійних суддів, які вирішують справи з громадянами, проте співвідношення присяжних та професійних суддів набагато більше, ніж у німецькій моделі. За німецькою моделлю громадяни призначаються членами суду і засідають у змішаному суді, тоді як у Франції випадковим чином вибрані народні представники не стають членами суду. Під час служби французькі присяжні засідають окремо від суддів, збираючись на обговорення;

3) модель колегіального суду з експертами (expert assessor collaborative court), де громадяни, що мають спеціальні знання, вирішують справу поряд із професійними суддями;

4) народні судді, народні засідателі (lay judge) – судді без офіційної юридичної підготовки, які засідають як окремо, так і в складі певного органу. Вони працюють у різних країнах як народні засідателі, мирові судді або народні магістрати в судах нижчих інстанцій та у незначних справах [2].

У рамках судової реформи та реформи процесуального законодавства 2016–2017 років було викладено у новій редакції ЦПК України на підставі Закону України № 2147-VIII

від 03.10.2017 року «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». Розгляд цивільних справ було значно змінено, проте, як і в попередній редакції ЦПК України, участь народу при здійсненні правосуддя в цивільних судах була забезпечена лише в окремому провадженні під час розгляду певних категорій справ.

Тобто, не дивлячись на повноцінне реформування судової системи, цивільного процесуального законодавства, інститут присяжних докорінно реформовано не було, що викликало жваву дискусію серед юридичної спільноти щодо подальшої доцільності існування інституту присяжних в цілому. Фактично за своєю роллю та виконуваними функціями «присяжні» за цивільним процесуальним законодавством України не є присяжними в класичному розумінні, а за класифікацією Дж. Джексона і Н. Ковальова відносяться до змішаних судів, продовжуючи виконувати функції, властиві народним засідателям.

Ураховуючи потребу у реформуванні вказаного інституту, на розгляд до Верховної Ради України було внесено декілька законопроектів, основною метою яких визначено вдосконалення нормативного регулювання діяльності присяжних під час судового розгляду.

Проектом Закону про суд присяжних № 3843 від 14.07.2020 р. передбачається визначити юрисдикцію та склад суду присяжних, який буде складатися не просто з декількох присяжних, а з Лави присяжних як єдиного суб'єкта, що складається з восьми присяжних, який виносить вердикт – рішення по суті обвинувачення. Що не менш важливо, пропонується окреслити основні питання, які ставляться головуючим суддею присяжним у опитувальному листі

(на які вони мають відповісти «так» або «ні»), та підстави оскарження вироку суду присяжних тощо. Хоча вказаний законопроект передбачає лише врегулювання здійснення судочинства судом присяжних в суді першої інстанції у кримінальному провадженні, у Прикінцевих та перехідних положеннях вказаного законопроекту закріплюється обов'язок Кабінету Міністрів України у протягом шести місяців розробити та внести на розгляд до Парламенту проект Закону про здійснення правосуддя за участі присяжних у цивільному процесі [3]. З огляду на суб'єкта законодавчої ініціативи не можна вважати даний законопроект перспективним, однак тенденція очевидна: законодавець намагатиметься вдосконалити участь присяжних у здійсненні судочинства.

Зокрема, Урядом було зареєстровано пакет законопроектів, спрямованих лише на вдосконалення формування корпусу присяжних. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку залучення громадян України до участі у здійсненні правосуддя та формування списку присяжних», передбачає спрощення порядку формування списків присяжних [4]. Зокрема, пропонується призначити особу у якості присяжного без її попередньої згоди, а повноваження щодо формування списків присяжних планують передати Державній судовій адміністрації України, чим вирішити питання відмов потенційних присяжних від виконання такої важливої функції (таким чином, якщо особу оберуть у якості присяжного, її відмова може мати місце у виключних випадках). Однак зазначені законопроекти не вирішують проблем залучення присяжних саме у цивільному судочинстві. Зазвичай такими проблемами є їхня неявка, небажання продовжувати участь у тривалому розгляді справи та недостатнє фінансування.

Поки впровадження класичного інституту присяжних перебуває на стадії законодавчих ініціатив, думки науковців, суддів та професійної спільноти розділились щодо доцільності існування та реформування в цивільному процесі такого інституту, оскільки, як свідчить практика, інститут присяжних не виконує тих функцій, які на нього зазвичай покладаються.

Окрім функції відправлення правосуддя, можна виділити такі функції інституту присяжних:

1) політична. Ще у класичних дослідженнях американської демократії вказується, що інститут присяжних виконує не тільки судову, а й політичну функції, причому ймовірніше, що саме політична функція є переважаючою. Алексіс де Токвіль допускав, що користь суду присяжних (особливо у цивільних справах) щодо забезпечення найкращого здійснення правосуддя може бути спростована, оскільки суд присяжних вперше був введений в той час, коли суспільство перебувало в нецивілізованому стані, а сам інститут присяжних піднімає на місце судової влади самих людей і наділяє їх можливістю управління суспільством [5, с. 443]. В Україні політична функція інституту присяжних спрямована, в тому числі, на формальне виконання вимог Конституції України щодо забезпеченні участі народу у здійсненні судочинства. Як свідчать дані судової статистики, кількість справ, що розглядається за участі присяжних, коливається в межах 1,5–1,7% від кількості справ, що розглядалися місцевими загальними судами. Такий незначний, порівняно із загальним обсягом, показник вказує на те, що їхнє залучення до судового розгляду має не практичні причини (прискорення судового розгляду, демонстрація відкритості судової влади тощо), а певні політичні мотиви. Так, Л.В. Сапейко зазначав, що законодавець обирає своєрідну модель реалізації права громадян

на участь у здійсненні правосуддя, а саме обмежує його дію деякими категоріями справ окремого провадження, що в буквальному розумінні норм Конституції суперечить їй, адже Основний Закон говорить про участь народних засідателів у здійсненні правосуддя загалом, тобто в усіх справах, а не в певних. В іншому випадку положення ст. 124 Конституції містили б відповідне застереження [6]. Сама ж участь народних засідателів для цивільного процесу, на його думку, має більше негативних ознак, аніж позитивних;

2) правотворча функція виокремлюється дослідниками класичного інституту присяжних. У країнах прецедентного права, де присяжні відділені від суду і фактично протиставляються державній владі, існує можливість аналізувати статистику винесених вердиктів, тобто передбачати ймовірність вирішення справи певним чином. Держава ж має можливість реагувати на таку практику шляхом вдосконалення законодавчого регулювання певних відносин;

3) сприяння примиренню сторін. Можливість аналізу і прогнозування вердиктів присяжних в англо-американській моделі дозволяє сторонам вирішити спір до передачі його на розгляд присяжних, однак у континентальній моделі дана функція не реалізується, адже позиція присяжних зазвичай співпадає із позицією судді і лише у виключних випадках присяжними викладаються окремі думки;

4) підвищення довіри до суддів. Участь у судовому процесі присяжних забезпечує базовий принцип демократичної країни – народовладдя. Залучення громадян України до вирішення судових справ як присяжних, на думку В.В. Городовенко, забезпечує підвищенню довіри до суддів, а також зміцнює фундаментальну засаду судової влади – незалежність [7, с. 353]. Схожої думки також дотримується М. Онішук, який зазна-

чає, що діяльність суду присяжних підвищить довіру до судової гілки влади серед народу, що є вельми актуальним для вітчизняної Феміди, індекс сприйняття якої є традиційно низьким [8]. Однак участь присяжних в обмежених категорії справ, в яких спори про право не вирішуються, не дозволяє стверджувати про наявність значимого вимірюваного результату;

5) забезпечення незалежності суду. Важливим аспектом запровадження інституту присяжних в національній судовій системі є те, що присяжні, на думку деяких вчених, повинні допомогти судді уникнути морального тиску з боку громадськості, коли розглядаються так звані «гучні справи» [9, с. 15].

Проте з такими думками науковців погодитись повноцінно неможливо. Як відомо, незалежність суду поділяється на внутрішню та зовнішню: внутрішня полягає в незалежності кожного судді під час здійснення ним функцій правосуддя, тоді як зовнішня – пов'язана із взаємовідносинами всередині системи державної влади, а також із відносинами судової влади й суспільства. У тому вигляді, в якому інститут присяжних наразі закріплено, можна вважати, що існує найбільший ризик посягання на внутрішню незалежність присяжних, які наділені усіма правами судді. Досліджуючи змішані суди (якими за своєю суттю є інститут народних засідателів та присяжних в сьогоdnішньому вигляді), В. Ханс (Hans V.) вказує на ряд процесуальних особливостей, які дозволяють професійним суддям домінувати над колегіальним складом суду: професійний суддя, що головує, зазвичай контролює доступ до матеріалів справи та керує процесом, додаткові запитання народних засідателів часто надходять через головуючого; навіть якщо позиція по справі професійного судді не знайшла підтримки присяжних, суддя сам викладає мотиви, що лежать в основі рішення суду. Якщо професійний суддя контролює

провадження у справах і не захоплює непрофесійну участь, це зменшує потенційні переваги такого змішаного органу аж до підриву легітимності суду, якщо домінування професійного судді широко відоме або припускається [10].

Саме тому «домінування» професійного судді призводить до того, що присяжні не схильні уважно стежити за процесом, вони задають мало запитань і, як правило, народні засідателі погоджуються з професійними суддями, саме тому більшість рішень є одностайними, а в разі розходження думок найчастіше позицію змінюють не судді, а присяжні. Тому за сучасних умов слід не погодитись із О.Ф. Кістяковським, який аналізуючи доцільність інституту присяжних, вказував, що присяжні більш здатні, ніж судді, вникнути у фактичну сторону справи, оскільки суддя більше звертає увагу на деталі справи, коли він повинен викласти їх присяжним, ніж коли він робить це для самого себе [11, с. 14].

Отже, ані довіра до судової гілки влади, ані її незалежність за вітчизняного законодавчого регулювання в повному обсязі забезпечені інститутом присяжних не можуть бути;

6) виховна функція та підвищення правосвідомості громадян, що реалізується за рахунок їх включення до епіцентру творення правосуддя – розгляду справ судом першої інстанції. Цікаві результати продемонструвало дослідження виборчої поведінки присяжних у США: присяжні, які залучались у кримінальних справах і виносили вердикт, на наступних виборах голосували частіше, ніж ті присяжні, кандидатура яких була відхилена, або ті присяжні, яким не вдалося винести вердикт більшістю голосів [12]. Проте така тенденція не прослідковувалася у присяжних в цивільних справах, що дослідники пояснюють відмінністю кримінального процесу, який є протистоянням державі проти підсудного, тому ідея участі у значу-

щій громадській діяльності може бути більш помітною у кримінальних справах, на відміну від цивільних процесів. Однак щодо змішаних судів інші науковці ставлять під сумнів аналогічний ефект: хоча в змішаних судах існує формальна рівність, ролі професійних суддів та присяжних чітко розмежовані, а ефект громадської залученості може залежати від того, чи існує атмосфера взаємної поваги, вагомості участі непрофесійних суддів та активних дебатів [13], присяжні довіряються досвідченому судді і не бажають брати активної участі у розгляді справи;

7) легітимація судових рішень. Незважаючи на те, що присяжних часто критикують як некомпетентних, особливо щодо їх здатності вирішувати складні технічні питання, під час судових процесів присяжним у цивільних справах доручається вирішувати питання, які стосуються виявлення вже наявних стандартів суспільства та визначення того, чи відповідають конкретні обставини справи цьому стандарту [14]. Як демонструє англо-американська модель, присяжним не просто не потрібні юридичні знання, вони є навіть небажаними: наприклад, канадські закони провінцій виключають із числа присяжних суддів, адвокатів, працівників правоохоронних органів тощо, не можуть бути присяжними співробітники товариства юридичних послуг, що надає, в тому числі безоплатну юридичну допомогу (Британська Колумбія), студенти-юристи, та кожен практикуючий лікар і ветеринарний лікар, який має юридичну кваліфікацію (Онтаріо). Вважається, що колективна справедливість є важливішою за юридичну вірність кваліфікації, тому так важливо забезпечити широку репрезентативність складу присяжних, чого неможливо зробити за вітчизняного правового регулювання – саме тому в класичній моделі суду присяжних кількість присяжних рідко є меншою за 6 осіб, а традиційно суд присяжних

засідає у складі 12 осіб і виносить рішення, якщо хоча б десять присяжних дійшли одностайної згоди. Тобто вердикт виноситься не просто більшістю голосів присяжних, а одностайною чи переважною більшістю, що в подальшому наділяє рішення суду справжньою легітимністю.

Отже, ті функції, які виконує класичний суд присяжних, у переважній більшості в Україні не можуть бути реалізовані, однак існують й інші суто процесуальні недоліки, які перешкоджають ефективності такого інституту. Суттєвою проблемою є залучення присяжних у тих категоріях справ, в яких цінність думки присяжного не може перекреслити професійних знань. Зокрема, в такій категорії справ, як надання психіатричної допомоги у примусовому порядку, про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу, медичні показання не можуть залежати від позиції присяжних. У цих же категоріях справ процесуальне законодавство встановлює скорочені строки судового розгляду: справи щодо надання психіатричної допомоги у примусовому порядку розглядаються судом протягом 24 годин (щодо госпіталізації особи до закладу з надання психіатричної допомоги); протягом трьох днів (заява про психіатричний огляд); протягом 10 днів (про надання амбулаторної психіатричної допомоги, її продовження та продовження госпіталізації). Справи про примусову госпіталізацію до протитуберкульозного закладу або про продовження строку примусової госпіталізації розглядаються судом не пізніше 24 годин після відкриття провадження у справі. Тоді як відповідно до ст. 67 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» письмове запрошення для участі у здійсненні правосуддя суд надсилає присяжному не пізніше ніж за 7 днів до початку судового засідання. Отже, в даному випадку ставиться під сумнів сама своєчасність розгляду таких категорій справ.

В. Смірнова слушно пропонує зменшити кількість категорій справ, що розглядаються за участю присяжних в окремому провадженні лише до справ, що стосуються усиновлення. Аргументуючи свою позицію, дослідниця зазначає, що справи про усиновлення характеризуються такими оціночними поняттями, як доцільність усиновлення, відповідність усиновлення інтересам дитини, мотиви усиновлення, ставлення заявника до виховання дитини, урахування думки дитини щодо її усиновлення в разі можливості останньої за віком і станом здоров'я усвідомлювати факт усиновлення. Отже, приймати рішення варто не тільки за внутрішнім переконанням професійного судді на основні поданих документів, а й ураховуючи думку, досвід, небайдужість до подальшого життя усиновлюваної дитини присяжними [15].

У позовному провадженні присяжні зовсім не беруть участь, хоча у цьому виді цивільного судочинства вони мали б змогу більш повно реалізувати представницьку функцію народу під час здійснення судочинства. Зокрема, у таких категоріях справ, як відібрання дитини, встановлення порядку спілкування із дитиною, спадкові спори, позбавлення права користування житлом, присяжні могли б брати участь за заявою однієї із сторін (як це реалізовано у кримінальному процесі).

Цікавою є позиція наукової спільноти щодо залучення присяжних в певних категоріях справ, де потрібні профільні, чи так звані спеціалізовані знання. Так, О.В. Колісник зазначає, що для вирішення деяких категорій трудових, житлових і земельних справ повинні залучатися представники громадськості, які, не будучи професійними юристами, є професіоналами в тій чи іншій сфері життєдіяльності, до якої належить предмет судового розгляду [16].

Схожої позиції також дотримується і А. Гарапон, який зазначає, що

непрофесійні судді отримують право судити не за знання законів, а за їхній інтерес до конкретного предмета, за знання ними конкретного середовища чи на підставі професійного вибору, оскільки недостатньо просто знати право, необхідно також перейнятися тим, що його оточує, технікою й «культурою», властивою конкретному предмету [17]. Однак доцільність такої пропозиції викликає сумніви хоча б виходячи з класичного постулату – «суд знає закони». У разі необхідності спеціальних знань процесуальне законодавство дозволяє проведення судових експертиз та подання висновку експерта у галузі права. Роль присяжних полягає зовсім не в тому, щоб полегшити судді прийняття чи обґрунтування судового рішення, а навпаки – в подачі сигналу, що в даному випадку громада розуміє як справедливе рішення.

Самого лише зменшення чи зміни категорій справ, що розглядаються присяжними, недостатньо для вирішення тих практичних проблем, які виникають в ході судового розгляду. Зокрема, судді завжди розуміли, що пересічним присяжним складно розбиратися в справах, пов'язаних зі встановленням юридичних фактів і застосуванням спеціальних норм законодавства, хоча від них цього і не вимагається – їхня роль полягає саме в тому, щоб вирішити справу «по справедливості», як її собі уявляє представник з народу. Крім того, присяжні в більшості випадків спираються на усні аргументи, показання свідків, оскільки вони, хоч і мають можливість ознайомлюватися з матеріалами справи, скоріш за все не реалізують своє право з багатьох причин – зазвичай, вони мають інше місце роботи, в судах у присяжних відсутні кабінети, де вони могли б досліджувати матеріали справи тощо). А тому присяжні повинні відразу заслухати всі докази по справі і відразу вирішити всі питання, незважаючи на потенційну плутанину чи нерозуміння,

оскільки присяжні навряд чи будуть повертатися до суду, щоб підготуватися до наступного засідання.

Шкодить своєчасному судовому розгляду і можливість вибуття присяжного з розгляду справи, внаслідок якого відбувається заміна присяжного, якого так само слід викликати до суду. На відміну від цивільного судочинства, у кримінальному судочинстві (ст. 387 КПК України) передбачено можливість для усунення такого недоліка – призначення двох запасних присяжних, які під час судового засідання постійно перебувають на відведених їм місцях і до ухвалення вироку можуть бути включені до складу основних присяжних у разі неможливості кого-небудь з основних присяжних продовжувати участь у судовому розгляді. Усе це сприяє безперервності судового розгляду і дозволяє не розпочинати довготривалий судовий процес спочатку в разі вибуття з різних причин одного із присяжних.

В умовах пандемії суди різних країн також намагалися вирішити питання, як забезпечити справедливість, відкритість судового розгляду, виключивши ризики для здоров'я, в тому числі і присяжних. Ті країни, в яких суд присяжних (принаймні в цивільних справах) не є обов'язковим, вирішили призупинити розгляд справ за участі присяжних. В Україні ж склад присяжних кількісно невеликий, тому здавалося б, заходи соціального дистанціонування могли б бути реалізовані. Однак на практиці просторих залів судових засідань не вистачає, а дистанційна участь присяжних у режимі відеоконференції за чинного законодавчого регулювання в Україні неможлива.

Ще до «перейменування» інституту народних засідателів у присяжних М.М. Ясинок зазначав, що інститут народних засідателів у тому вигляді, як він існує, вичерпав свій ресурс. Він вже не є ні контролем суспільства над судочинством, ні помічником

судді, ні засобом участі працівників у відправленні правосуддя. Він став судовим баластом, який не потрібний ні суду, ні самим народним засідателям, ні суспільству в цілому. Таким чином, всі справи окремого провадження доцільно розглядати суддею одноособово [18].

Із наведених вище міркувань доцільним буде виключення участі присяжних у цивільних справах і в Україні, оскільки існування інституту присяжних у цивільному процесі як засобу народовладдя, окрім того, що не виконує функції, що зазвичай покладаються на суд присяжних, що додатково створює суттєві негативні наслідки щодо строків розгляду справи.

У статі досліджується практика розгляду судами цивільних справ за участю присяжних. Окрім функції відправлення правосуддя, можна виділити такі функції інституту присяжних, як: 1) політична, 2) правотворча; 3) сприяння примиренню сторін; 4) підвищення довіри до судів; 5) забезпечення незалежності суду; 6) виховна функція та підвищення правосвідомості громадян; 7) легітимація судових рішень.

Політична функція інституту присяжних в Україні спрямована, в тому числі, на формальне виконання вимог Конституції України щодо забезпечення участі народу у здійсненні судочинства. Правотворча функція та сприяння примиренню сторін, характерні для класичного інституту присяжних на підставі аналізу статистики винесених вердиктів, дозволяють державі вдосконалювати законодавче регулювання певних відносин, а сторонам – визначати перспективи судового розгляду.

Стверджується, що функція підвищення довіри до судів та забезпечення незалежності суду за вітчизняного законодавчого

регулювання у повному обсязі забезпечені інститутом присяжних не можуть бути, оскільки внутрішня незалежність присяжних як осіб, що наділені усіма правами судді, так само може бути порушена професійним суддею. Стверджується, що «домінування» професійного судді призводить до того, що присяжні не схильні уважно стежити за процесом, вони задають мало запитань і, як правило, погоджуються з професійними суддями, саме тому більшість рішень є одноставними, а в разі розходження думок найчастіше позицію змінюють не судді, а присяжні.

Виховна функція та підвищення правосвідомості громадян реалізується за рахунок ознайомлення присяжних із судовою процедурою та законодавством, усвідомлення ними своїх прав та обов'язків як громадянина, однак незначна кількість справ, що розглядаються присяжними, не дозволяє стверджувати про підвищення правосвідомості в цілому. Легітимація судових рішень проявляється в тому, що колективна справедливість є важливішою за юридичну правильність кваліфікації.

Отже, ті функції, які виконує класичний суд присяжних, у переважній більшості в Україні не можуть бути реалізовані, однак існують й інші суто процесуальні недоліки, які перешкоджають ефективності такого інституту: неможливість своєчасного виклику і заміни присяжних, що перешкоджає своєчасному розгляду деяких категорій справ окремого провадження. Із наведеного зроблено висновок щодо доцільності виключення участі присяжних у цивільних справах і в Україні.

Ключові слова: суд присяжних, змішаний суд, народні засідателі, присяжні, цивільний процес.

Prokhorov P. Problematic issues of hearing and settling cases by jury trial in civil proceedings in Ukraine

The articles studies judicial practices of hearing civil cases at a jury trial. Along with administration of justice, the institute of jurors has the following functions: 1) political, 2) lawmaking, 3) facilitation of reconciliation of the parties, 4) enhancing confidence in courts, 5) ensuring judicial independence, 6) educational function and improvement of people's legal awareness, 7) legitimization of court judgements.

Political function of the institute of jurors in Ukraine is aimed, inter alia, at formal compliance with requirements of the Constitution of Ukraine concerning involvement of the people in conduct of court proceedings. Lawmaking function and facilitation of reconciliation of the parties typical for the classic institute of jurors on the basis of analysis of verdict statistics enable the state to improve legislative regulation of certain relations, and the parties to determine prospects of litigation.

It is maintained that in the framework of national legislative regulation the function of enhancing confidence in courts and ensuring judicial independence cannot be fully secured by the institute of jurors, because internal independence of jurors as persons authorized to act as judges, may likewise be impeded by a professional judge. It is claimed that "dominance" of the professional judge leads to a situation, when jurors do not tend to follow the proceedings attentively, ask few questions and as a rule agree with professional judges, that is why most judgements are unanimous, and in case of a dissent it is jurors who change their position, not judges.

Educational function and improvement of people's legal awareness are exercised through

briefing the jurors on the court procedure and laws, raising their awareness of their civil rights and duties, yet a small number of cases heard by jury trial do not allow claiming improvement of legal awareness in general. Legitimization of court judgements manifests itself in the fact that collective justice is more important than legal propriety of classification.

Hence, for the most part functions performed by the classic jury trial cannot be exercised in Ukraine, and there are other purely procedural defects preventing effective use of such institute: inability to summon and replace jurors on a timely basis, which prevents hearing certain categories of cases in special proceedings on a timely basis. Based on the above it is concluded that it is feasible to exclude jurors from hearing civil cases in Ukraine as well.

Key words: jury trial, mixed court, people's assessors, jurors, civil proceedings.

Література

1. Солодков А.А. Сучасні світові моделі суду присяжних. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2014. № 10-2. Том 2. С. 133–135.

2. Jackson JD, Kovalev NP. 2006/2007. Lay adjudication and human rights in Europe. Columbia J. Eur. Law 13:83–123. URL: https://www.researchgate.net/publication/291005283_Lay_adjudication_and_human_rights_in_Europe.

3. Проект Закону про суд присяжних № 3843 від 14.07.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=69465.

4. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо удосконалення порядку залучення громадян України до участі у здійсненні правосуддя та формування списку присяжних № 4191 від 05.10.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=70124.

5. Alexis de Tocqueville. Democracy in America. English Edition. Edited by

- Eduardo Nolla. Translated from the French by James T. Schleifer. (Indianapolis: Liberty Fund, 2012). Vol. 1. 848 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/291005283_Lay_adjudication_and_human_rights_in_Europe.
6. Сапейко Л.В. Проблематика участі в цивільному судочинстві народних засідателів. Форум права. 2015. № 1. С. 295–300. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2015_1_48.
7. Городовенко В.В. Перспективи впровадження суду присяжних в Україні. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 2. С. 349–360.
8. Оніщук М. Суд присяжних підвищить довіру до правосуддя в Україні: URL: <http://www.radiosvoboda.org/archive/news/20110920/630/630.html?id=24334366>.
9. Фурса С.Я. Інститут присяжних у цивільному процесі та Конституції України / Фурса С.Я., Щербак С.В., Євтушенко О.І. Цивільний процес: Проблеми та перспективи. Київ, 2006. 448 с.
10. Hans Valerie P. Jury Systems Around the World. Cornell Law Faculty Publications. URL: <http://scholarship.law.cornell.edu/facpub/305>.
11. Нечитайло О. Соціально-правова природа інституту присяжних у наукових поглядах професора О.Ф. Кістяківського. Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. 2008. № 79. С. 13–15.
12. Gastil J., Deess E. P., Weiser P., & Meade, J. Jury service and electoral participation: A test of the participation hypothesis. *The Journal of Politics*. 2008. 70(2), 351–367.
13. Landsman S. Commentary: dispatches from the front: lay participation in legal processes and the development of democracy. *Law Policy*. 2003. 25. P. 173–178.
14. Schwartzberg M. Civil Juries and Democratic Legitimacy. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2016/01/Civil-Juries-and-Democratic-Legitimacy.pdf>.
15. Смірнова В. Правові підстави участі присяжних у цивільному судочинстві України. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 5. С. 66–72.
16. Колісник О.В. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 20 с.
17. Гарапон А. Хранитель обещаний: суд и демократия. Москва : «NOTA BENE» Медиа Трейд Компания, 2004. 328 с.
18. Ясинок М.М. Окреме провадження і народні засідателі: історико-правовий огляд. Часопис Київськ. ун-ту права. 2009. № 2. С. 160–164.